

Ляшенко Р. Д.

Кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Сутність казуального тлумачення

У сучасних умовах зміни в соціально-економічній, політичній, правовій сферах призвели до появи нових державно-правових інститутів у правовій системі. Часто такі зміни супроводжуються прийняттям колізійних нормативно-правових актів, що створює додаткове навантаження на судову систему. За таких умов на судові органи покладено функцію не лише розгляду та вирішення юридичних справ, а й тлумачення змісту норм права. Офіційне тлумачення здійснюється уповноваженими суб'єктами. Виділяють два види офіційного тлумачення: нормативне й казуальне. У юридичній науці існують проблеми щодо однакового розуміння сутності казуального тлумачення. Тому метою даної статті є з'ясування сутності казуального тлумачення. Аналіз різних аспектів казуального тлумачення знайшов відображення у працях: С.С. Алексеева, М.М. Вопленко, О.В. Капліної, Ю.Л. Власова, І.Ю. Настасьяк, Ю.М. Тодика та ін.

Казуальним тлумаченням є офіційне роз'яснення змісту правової норми, що дається судовим чи іншим компетентним органом у межах розгляду конкретної справи [1, с. 26]. Термін «казус» в перекладі з латинської означає

«випадок», «окремий факт». М.М. Вопленко визначає казуальне тлумачення, як владне роз'яснення компетентного органу по конкретній юридичній справі, що дається у мотивувальній частині рішення у вигляді юридичної аргументації та правової оцінки відповідних юридичних фактів [2, с. 38].

Казуальне тлумачення здійснюється як у діяльності судів (судове тлумачення), так і в процесі застосування права іншими органами (адміністративне тлумачення). Судове казуальне тлумачення здійснюється судом при розгляді конкретних справ і знаходить свій вираз у вироках чи рішеннях по цих справах. Формально судове тлумачення стосується лише сторін, які брали участь у розгляді справи, і здійснюється в межах конкретної справи. Проте в цілому воно має значення для удосконалення роботи всіх судів, а не тільки конкретного суду, для уніфікації судової практики. Адже типовість ситуацій, передбачених нормативним актом, дозволяє та допускає використання результатів казуального тлумачення при вирішенні аналогічних справ, забезпечуючи тим самим єдність судової практики [3, с. 80].

Казуальне тлумачення відрізняється від нормативного тим, що воно має індивідуальне значення для вирішення конкретної юридичної справи. Як зазначав С.С. Алексєєв, якщо нормативне тлумачення не повинно відокремлюватись від норми, що тлумачиться, то казуальне – від конкретного випадку (казусу) [4, с. 311]. Воно дається виключно у межах розгляду конкретної юридичної справи, стосовно конкретних суб'єктів і не має загальнообов'язкового значення.

Варто зауважити, що суб'єктами нормативного і казуального тлумачення виступають судові та адміністративні органи. До нормативного тлумачення належить правотлумачна діяльність КСУ та Верховного суду. У той же час у юридичній літературі вищезазначені судові органи виступають суб'єктами й казуального тлумачення. Роз'яснення КСУ носять загальний характер, вони є офіційними та обов'язковими для всіх представницьких, виконавчих і судових органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян та їх об'єднань. Саме це відрізняє діяльність КСУ від судів загальної юрисдикції, що обумовлено природою конституційної юстиції. Прийняті КСУ рішення щодо офіційного тлумачення Конституції чи законів України не втрачають своєї юридичної сили, на відміну від нормативно-правових актів. А будь-які рішення судів загальної юрисдикції, які базуються на інтерпретації, що суперечить тлумаченню КСУ, повинні підлягати перегляду або оскарженню відповідно до чинного законодавства.

До актів казуального тлумачення належать рішення судів загальної юрисдикції, апеляційних судів та Верховного Суду по конкретних юридичних справах. Як зазначає О.В. Капліна, правильно застосувати норму права неможливо без її тлумачення, оскільки у процесі пізнання суддя здійснює безперервну інтелектуальну діяльність пов'язану із зверненням то до фактів, то до норм права. Особливістю казуального судового тлумачення при прийнятті рішення є паралельне з'ясування змісту норм матеріального і процесуального права [5, с. 231]. Основою казуального тлумачення є правові мотиви, у яких відбивається внутрішнє переконання, яке сформувалося щодо застосованих норм матеріального і процесуального права. Це обґрунтування суддями у рішенні, зроблених ними висновків по конкретній юридичній справі. Таким чином, правовими мотивами є думки суддів, сформовані в результаті тлумачення норм права стосовно конкретної юридичної справи. Існує думка, що казуальне

тлумачення не може виходити за межі конкретної юридичної справи. Особливістю казуального тлумачення, є те, що воно має персонально-адресний характер та стосується конкретних обставин. На думку О.М. Кириченко, цінність казуального тлумачення полягає в тому, що від нього залежить доля конкретної особи, його не можна механічно поширювати на інші аналогічні справи, оскільки кожна з них має свої індивідуальні особливості. Метою казуального тлумачення є справедливе і законне вирішення конкретної юридичної справи. Найчастіше казуальне тлумачення виступає як мотивуюча частина правозастосовного акта. Наприклад, у судових рішеннях, вироках, правозастосовних актах міністерств, агентств, відомств та ін. [6, с. 197]. Разом з тим, останнім часом з'явилися публікації, у яких стверджується протилежне. Так, Н.Я. Лепіш зазначає, що акти казуального тлумачення судових органів, опубліковані в бюлетені Верховного Суду мають загальний характер, якими нижчі суди керуються під час розгляду типових справ [7, с. 131]. І.Ю. Настасяк говорить про казуальне тлумачення як таке, що має обов'язковий характер не лише для окремого казусу, а й для всіх інших аналогічних випадків [8, с. 148]. А.Б. Венгеров та Ю.Л. Власов називають казуальне тлумачення прецедентом тлумачення правової норми, та вважають, що воно виходить за межі конкретного випадку. Адже акти тлумачення, що видаються вищестоящими органами, виступають прикладом для органів нижчих рівнів. Зазвичай нижчестоящі органи орієнтуються та дотримуються практики вищестоящих органів [3, с.79].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що казуальне тлумачення є результатом правозастосування судових та адміністративних органів влади при вирішенні конкретної юридичної справи, має персоніфікований обов'язковий характер для сторін цієї справи [9, с. 140]. Разом з тим, воно має вагомe значення для удосконалення роботи усіх судових органів влади. Адже типовість ситуацій, передбачених нормативним актом, дозволяє та допускає використання результатів казуального тлумачення при вирішенні аналогічних справ, забезпечуючи тим самим єдність судової практики. Враховуючи той факт, що положення, розроблені судами часто сприймаються законодавцем у процесі нормотворчості, слід визнавати, що з фактичної (а не з юридичної) сторони суди надають вже готову «норму», розраховуючи, що вона буде прийнята суб'єктом правотворчості.

Список використаних джерел:

1. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: монографія. Х.: Факт, 2003. 328 с.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
3. Гурак С. З. Тлумачення правових норм: сучасні підходи та техніка здійснення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2014. 247 с.
4. Алексеев С.С. Общая теория права. Курс в 2-х томах. Т. 2. М.: Юрид. лит., 1982. 360 с.
5. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Х.: Право, 2008. 296 с.
6. Кириченко О. М. Казуальне тлумачення норми права: аксіологічний аспект. Вісник Національної академії внутрішніх справ. 2012. № 5. С. 195-198.
7. Лепіш Н.Я. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Л., 2014. 214 с

8. Настасяк І.Ю. Тлумачення правових норм : навч. посіб. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л. : [ЛьвДУВС], 2010. 335 с.

9. Ляшенко Р. Д. Презумпції у праві: питання теорії та практики: дис. ... канд. юр. наук : 12.00.0. К., 2011. 234 с.

10. Ляшенко Р. Д. Презумпція законності судового рішення / Р. Д. Ляшенко, М. В. Власюк // Вісн. Запорізького нац. ун-ту. Сер. Юрид. науки. – 2013. – № 3. – С. 19–24.

11. Ляшенко Р. Д. Дослідження проблеми презумпцій у правовій науці в дореволюційний період / Р. Д. Ляшенко // Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки. – 2008. – Вип. 41. – С. 116–121.